

njegove pjesme, ima slabo prilike iznijeti kakove visoke misli na vidjelo. Da nije bio čovjek bez misli, znamo više od druguda negoli iz pjesama. Osobito je spomena vrijedno da o onoj težnji, koja ga je života stajala, nigdje nema ni najmanjega traga u njegovih pjesmah. To se ne bi dalo nikako ispričati, kad ne bi istina bila, da je tek onda ove pjesme spjevao kad se već težnje one ne samo sasvime okanio, nego i ljuto s nje kajao.«³⁷ U istom broju »Vienca« objavljena je Frankopanova pjesma »Na vojsku, na vojsku, vitezi valjani«, koju je uglazbio, upravo »prilagodio za glazbu« Ivan pl. Zajc. Pjesma je prerađena na hrvatski standardni jezik. Za pjevanje su prerađene četiri kitice, a izostavljena je ona kojoj posljednji stih glasi: »Navik on živi ki zGINE pošTENo«. U preradbi se spominju Turci, ali njih nema u originalu.

O mađarskoj i hrvatskoj »Zrinijadi«

O odnosu mađarske i hrvatske *Zrinijade* prvi je pisao Franjo Iveković u istom broju »Književnika« u kojem je objavljena Jagićeva studija.³⁸ Ivekovićeva raprava ima sve odlike i mane onovremenoga komparativističkog proučavanja književnosti. Nakon što je čitaoca, Hrvata, uveo u problematiku mađarske (Nikoline) i hrvatske (Petrove) *Zrinijade*, koji »kao da su slutili da će jim skorim porodice nestati sa zemlje, zapjevaše pjesmu, kao što kažu o labudu da milo zapjeva prije nego izdahne«, nastavlja svoj ogled s tadašnjih nacionalnih gledišta te vlastite poglede prenosi u daleku prošlost: »Već je onda bilo Hrvâta, osobito Hrvata velikaša, kojim je bilo milije tuđe od svojega; već je onda bilo ljudi koji su govorili da su duarum patriarum filii (*dviju domovina sinovi*) kao da može tko imati dvije majke; već je onda zavladao dualizam u mnogih obiteljih hrvatskih, te bi jedan brat ostao vjeran narodu svojem, dok bi si drugi obraz hrvatski sakrio obrazinom mađarskom. Tako se je zbivalo već i u obitelji grofova Zrinskih.« U hrvatskoj je *Zrinijadi* istaknuo svaku promjenu koja pohrvaćuje mađarsko djelo, posebice u jasnim opozicijama gdje se spominje atribut hrvatski: Deli Vid Nikolu Zrin-

³⁷ Vatroslav Jagić, »Frankopanov 'Vrtić'«, »Vijenac«, 1871, i u knjizi *Izabrani kraći spisi*, Zagreb 1948, str. 99–102.

³⁸ Franjo Iveković, »Hrvatska Zrinijada prama mađarskoj«, »Književnik«, 1866, str. 319–335.

skoga naziva »obrambom hrvackom«, vojni zapovjednici dolaze sa sto Hrvata, svaki mu je Nikolin Mađar – Ugrin. Tvrdi da je u 17. stoljeću riječ *Magyar* bila među Hrvatima nepoznata. Mađarska planina *Késmárk* je kod Petra *Velebić*. Zanimljivo, Nikolino *Horvátország* Petar je preveo kao *orsag slovinski*. Iveković piše: »prerađivajući pjesmu obazirao se Petar rek bi na sebe, na svoju individualnost kad je pridao svojih kitica, osobito takovih, koje sadržavaju nauk moralan, kad je gdje koje kitice ispustio, gdje koje opet opisom raširio, od jedne gradeć dvije, od dvije tri ili četiri.«³⁹ U nastavku rečenice: »staro je izdanje njegove Zrinijade veoma teško dobiti, niti je prilika da će se skorim cijela iznovice preštampati.« Iveković zaključuje svoju raspravu: »Ne buduć svrha ovoj raspravi ocijeniti hrvatsku Zrinijadu samu o sebi, nego ju tek sravniti s mađarskom, nije mi istraživati vrijednost njenu nutarnju i spoljašnju, pa na posljednih istraživanja osnovan sud izreći. Nu tko Obsidu Sigec-ku ma i površno pročitā, i k tomu uzme na um što smo ovdje kazali o njoj, kako je prevedena i prerađena po izvorniku mađarskom, pristat će uza me kad rekнем da je Zrinijada Petra Zrinskoga dosta loše djelo i glede nutarnjega sastava i glede spoljašnjega oblika. Čuli smo kako Mađari sude o svojoj Zrinijadi; priznajem da je naša Zrinijada nješto lošija od njihove; ali da je naša i dobro prerađena ili samo dobro prevedena, opet jē ne bismo mogli uvrstiti među bolje naše pjesme. Što Mađari onako visoko cijene Zrinijadu svoju, bit će razlog, da šutim o drugih, i samo ime Zrinskovo: oni se i tuđim rasplamćuju, a mi Hrvati slabo i svojim.«⁴⁰ On, očito, nije išao za svojim Hrvatima! Ipak, prateći strofu po strofu, zaključio je: Petar je hrvatskoj *Zrinijadi* dodao 84 nove kitice, ispustio je 34 kitice, a neke je preradio.

Drugi put je odnos između mađarske i hrvatske *Zrinijade* proučavao Aleksandar Pisarević. Svoju je radnju objavio na mađarskom (1901), a zatim ju je preveo i objavio i na hrvatskom (1902, 1907). U svojoj analizi išao je od pjevanja do pjevanja, od strofe do strofe, te zaključio, za razliku od Ivekovića, ne o 84 nove kitice, nego o njih 111.

Konačno je od stiha do stiha, od strofe do strofe, analizu obiju *Zrinijada* proveo Đuro Novalić. On je ustvrdio da je Petar svome prepjevu dodao 137 vlastitih hrvatskih strofa, da nije preveo ni prepjevao 41 bratovu strofu, da je 21 put jednu mađarsku strofu proširio na više njih

³⁹ Isto, str. 328.

⁴⁰ Isto, str. 335.

dodajući, naravno, vlastita promišljanja, a 15 je puta tekst bitno mijenjao s obzirom na hrvatske političke, vjerske i osobne prilike.⁴¹

Petrove stihove okarakterizirao je kao pjesnikovu sklonost meditaciji, razmišljanjima o ljudskoj sreći, a to čini polovicu Petrovih originalnih stihova. Petrovo je iskazivanje statično, a Nikolino aktivističko. Novalićevo je mišljenje da je Petrov prepjev, pohrvaćena *Obsida sigevka*, zbog jezika teško čitljiva i zbog toga nepoznata, ali »da su mnoge poetske kvalitete Petrova prepjeva koje često sadrže najviše misaone i jezične ljepote baš u njegovim izvornim stihovima ostale do danas skrivene a otkrivaju nam se samo pošto smo se dobro upoznali s njegovim jezikom i uživjeli se u tekst. Pišući u ovim svojim tmurnim meditacijama o nestalnosti ljudske sreće, o ljepoti brze i junačke smrti, o perfidiji njemačkoj i krvožednosti turskoj, Petar Zrinski nije bio samo poeta, nego i poeta vates, onaj koji je znao osjetiti svoju vlastitu i svojega naroda sudbinu«.⁴²

Pavao Pavličić u svom širokom interesu za stariju hrvatsku književnost napose se bavio baroknim hrvatskim pjesništvom, pa je dao velik prilog u interpretaciji *Obside sigevke*. Za razliku od Jagića, koji je svoju pozornost usmjerio prvenstveno na original, Nikolino djelo Pavličiću je u obzoru zanimanja za Petrovo djelo. Uz prikaz cjelokupnog spjeva, od pjevanja do pjevanja (*dela*), on prati Petrove napore da u svojem poslu zadovolji čitatelje. Ishod opsade i uništenja Sigeta poraz je i pobjeda ujedno. Obraćajući se svojim suborcima, on ih je ukrijepio u domoljublju, a u živim opisima brojnih ratničkih pothvata dao im je, kao u »priručniku«, naputak za ljudsko djelovanje. Uostalom, on jasno ističe da nije pjesnik nego ratnik, kao što su i oni. Po tome u *Adrijanskoga mora sireni* možemo, prema Pavličićevu mišljenju, prepoznati začetke kasnijih pučkih knjiga koje donose pouku, ali i zabavu. I to na području posve svjetovne tematike – ljubavi i ratovanja, rata i mira, a ne na području religiozne tematike, života svetaca i pobožnih tekstova, kako je bilo u hrvatskoj književnoj tradiciji dotada. Po tome njegovo djelo nije zakašnjeli odjek renesansne književnosti – nego ono najavljuje one procese koji će se događati kasnije, mnogo kasnije. Petrova *Obsida* »odgovor je na potrebe hrvatske zbilje njegova doba; a

⁴¹ Đuro Novalić, *Mađarska i hrvatska »Zrinijada«*, Zagreb 1967, str. 124.

⁴² Isto, str. 87.

isto je tako Nikolin original u odnosu na mađarsku zbilju«. ⁴³ Obojica pišu za istu vojsku: »Ako je Nikola pisao za one koji govore mađarski, Petar je pisao za one koji govore hrvatski.« Čini se da su to suvremenici bolje shvaćali od nas. Pavličić podcrtava još jednu činjenicu: u njihovo se doba prijevod potpisivao kao vlastito djelo. A Petar uopće ne skriva da prevodi, upravo za svoje suborce prerađuje bratovo djelo. Tako Petrova »*Obsida* čini velike stvari u odnosu na svoju prošlost, u odnosu na sadašnjost i u odnosu na budućnost«. Unatoč svemu tome: »slabi su izgledi da bi *Obsida sigecka* danas našla oduševljene čitatelje; književnog povjesničara, međutim – a i ponekog teoretičara – ona može i te kako nadahnuti«. ⁴⁴ Istina ipak ostaje: svako novo čitanje *Obside sigecke* donosi i donosit će nove spoznaje!

Jezik na koji je Petar Zrinski prevodio spjev svoga brata Nikole jezik je književnih stvaralaca ozaljskoga kruga. Takav se jezik, osim u književnom stvaralaštvu, rabio kao poslovno pismo u dopisima s plemićima, vojnim zapovjednicima, takvim su se jezikom izdavale posjedovne isprave i naredbe kmetovima i vojnicima na posjedima Zrinskih. U 17. stoljeću češće se ti dopisi pišu latiničkim pismom, a u prethodnim stoljećima češće je bilo u upotrebi glagoljično i ćirilčno pismo. U kancelarijama, ali i u vojnim pohodima, knezove su pratili njihovi pisari, dijaci. Oni su za vojnike sastavljali pjesme koje su čitali (ili pjevali), a čitali su i pjevali pjesme o domaćim junacima i glasovitim ratnicima. Franc Miklošič, učitelj Vatroslava Jagića, objavljujući hrvatske bugarštice, među njima i *Popivku o Svilojeviću*, koja je pronađena među zaplijenjenim spisima Petra Zrinskog, osvrnuo se i na Petrov spjev i jezik *Obside sigecke*. Upozorio je na jezik prvopisa, koji se razlikuje od tiskanoga djela; jezik tiskanoga djela je mješavina (*ein Gemenge*) čakavskoga (tj. hrvatskoga), štokavskoga (tj. srpskoga, po njegovu mišljenju) i kajkavskoga (što za njega znači – slovenskoga!) jezika, ali dvostruko rimovani dvanaesterac povezuje Petrovo djelo s hrvatskom književnom tradicijom. ⁴⁵ U raspravi se poziva na tekstove

⁴³ Pavao Pavličić, »Čitanje Obside sigecke Petra Zrinskoga«, »Forum«, 2004, br. 10–12, str. 1207–1250.

⁴⁴ Isto, str. 1250.

⁴⁵ Franz Miklosich, *Beiträge der Kenntniss der slavischen Volkspoesie, I. Die volksepik der Kroaten*, Denkschriften der K. Akademie der Wissenschaften, XXII, Beč 1874, str. 69–71. O bugaršticama pogledati rasprave Josipa Kekeza i Maje Bošković-Stulli.

Jagića i Ivekovića. Zasigurno se s tim Miklošičevim tvrdnjama Jagić ni tada ni kasnije ne bi mogao složiti.⁴⁶

Fran Krsto Frankopan zapisivao je i pisao takve pjesme, ali u desetercima, kao stihove pučke, deseteračke pjesme. Te je pjesme Frankopan nazvao *dijačke junačke*. Dijak je pisar, a junak označava mladoga čovjeka; *junaci* su bili mladići vojnici, a *dijaci* – pismeni vojnici koji su znali pisati, ali i sastavljati dopise, naredbe, i prepisivati pjesme. Dijaci su najčešće pratili svoga gospodara u ratne pohode. Za vrijeme kratkotrajnih zatišja oni su svome gospodaru i njegovim suborcima pjevali pjesme »dijačke junačke«; upravo onakve kakve je, u desetercima, zabilježio Fran Krsto Frankopan.

Nakon zatora najpoznatijih obitelji u Hrvatskoj, nakon što su njihova dobra razgrabljena, gradovi opljačkani, vojnici i prijatelji prognani, glas o njima za stoljeća je ugušen, kao i njihova zamisao o zajedničkom jeziku Hrvata na osnovi triju dijalekata. Takav »jezik mješovit i šarovit«, kojim je pisana Petrova *Zrinijada*, oni su oplemenili svojim književnim tekstovima za sredinu za koju su pisali: jednako za kmetove i vlahe, slobodnjake i predavce, svećenike i redovnike s hrvatskim i latinskim obredom u crkvi, nasljedujući u tom nastojanju i Glavinića i Belostenca. Poticali su popove i redovnike glagoljaše koji su se i u liturgiji i u privatnoj upotrebi služili glagoljicom i hrvatskom ćirilicom. To je bila vizija očuvanja prostora. Njihovim pogubljenjem taj je proces bio u krvi ugušen. Jedan zapis nakon njihove pogibije u glagoljskom kodeksu, pisan, doduše, latiničkim pismom, rukom Andrije Benkovića, kanonika u Grižanima, to jasno potvrđuje: »1671. toga leta bihu velike smutnje meju gospodu karšćansku kako Ugri hotihu po starem zakonu postaviti svoga kralja ugarskoga i nato bihu si se dovićili da postavite Petra Zrinskoga i na to se ražalihu Nemci i napatihu Cesarovu svitlost da spravi vojsku na Zrinskoga i na markeza Frankapana i na ostalu gospodu Nadaždi i Tantipucha i mnoge ostale Ugre ki bihu suprot cesaru radi krune ugarske i tako cesarova vojska podignu se i zauje svetlog kneza Zrinskoga ladanje i markezovo ali frankopansko a njim glavi čini poseći 1671 aprila dan 29.« Na drugom mjestu isti kanonik navodi: »1761. kada su dobroga gospodina Petra Zrinskoga Nemci pogubili i gospodina Frangapana Franca – dobru gospodu i junake. Nisu ih mogli Nimci viditi.«

⁴⁶ Zanimljivo da u svojim *Spomenima* o tom razdoblju svoga života ništa nije napisao.

Ubrzo nakon zatora Zrinskih i Frankopana počela je snažnija germanizacija. Jedan izdanak obitelji Oršić, grof Adam Oršić Slavetički, u svojim uspomenama od godine 1725. do godine 1814, pisanim na njemačkom jeziku, daje karakteristiku germanizacije kako ju je provodio Josip II.: »Ponosan na svoju moć nije se htio po zakonu kruniti kao ugarski kralj, već je tvrdio, da je obred krunitbe nepotrebna stvar ceremonije, jer je i bez toga nasljednik Ugarske. On je podijelio Ugarsku u okružja ili povjereništva, oduzeo županijama i velikim županima prijašnju zakonitu vlast, postavio povjerenike, od kojih je jedan, grof Balassa, bio ban ovdje u Hrvatskoj: povjerenici su zavisili od dvorskoga vijeća; počeo je uvoditi njemački jezik kao službeni jezik u Ugarskoj, jednom riječi, htio je ukinuti cijeli ugarski ustav. Da nije tako rano umro, bio bi ovaj zaista i presta. Narod je već počeo dobiti drugi duh. Hrvati i Mađari već su se počeli stidjeti svoje narodne nošnje i jezika, sloboda tiska počela je davati naciji drugo shvaćanje i drugi smjer. Sumnjivo je bilo biti rodoljub ili se takvim nazivati, ali mnogi dobronamjerni rodoljubi čekali su u tišini mirna vremena kad će nacija moći nastupiti kao nacija.«⁴⁷

Tragedija Zrinskih i Frankopana nametala se kao razdjelnica između dobra i zla, zlokobne mržnje i prijezira s jedne, a predane ljubavi za domovinu i vjeru s druge strane, te je naši književnici nisu mogli mimoići, ni zaobići. U 19. stoljeću Zrinski i Frankopani doživljavani su kao pravi junaci koji se bore za vrednote europske civilizacije, ali oni su i neustrašivi borci u obrani domovine Hrvatske i kršćanske vjere. Književnike, pjesnike, pripovjedače, dramatičare i skladatelje privlačili su likovi urotnikā, a na poseban način im je bio zanimljiv tragičan lik Katarine Zrinske. Brojni su hrvatski pjesnici i književnici dali svoj prilog poznavanju njihovih života i stradanja, upravo zatora njihovih obitelji: August Šenoa, *Na Ozlju gradu* (1872); Andrija Palmović, *Zora Veronika Zrinska* (1878); Ante Kovačić, *XXX travnja* (1884); August Harambašić, *Zrinsko-Frankopanska, Pojmo pjesmu, mili družu*, (1881); Đuro Arnold, *Ja znadem pjesmu*; Higin Dragošić, *Posljednji Zrinski*, tragedija u pet činova (1893), *Posljednji dani Katarine Zrinske*, drama u pet činova (s. a.); Ante Tresić Pavičić, *Katarina Zrinska*, historička drama u pet činova (1899); Evgenij Kumičić, *Urota zrinsko-frankopanska* (1893).

⁴⁷ *Rod Oršića*, uredio i uvod napisao Adam grof Oršić Slavetički, Zagreb 1943, str. 55–113, citat sa str. 68.

Katarina i Petar Zrinski te Fran Krsto Frankopan bili su zanimljivi književnicima i u 20. stoljeću: Milan Ogrizović napisao je dramu u tri čina (1921) *U Bečkom Novom Mjestu*, Nikola (Nine) Buconjić epilir u desetercima *Grof Petar Zrinski i knez Fran Krsto Frankopan*, Tito Strozzi dramu *Zrinski u devet slika* (1935, 1965), Viktor Car Emin roman *Suor Aurora Veronika* (1940), Virgil Kurbel tekst *Povijesna reportaža – Hrvatska nad ponorima* (1971. u »Večernjem listu«, neobjavljeno kao knjiga), Ivan Raos napisao je dramski tekst *Navik on živi ki zgine pošteno – Ljetopis tjeskobe u pet slika*. Drama je nakon premijere u Ozlju 1971. prikazivana diljem Hrvatske i u Hrvatskome narodnom kazalištu u Zagrebu. Tu je i radiodrama Nikole Šopa *Vječni preludij iz 1987*. Krsto Špoljar je o Petru Zrinskom napisao pjesmu »Jutro pogubljenja«, 1983; Višnja Stahuljak napisala je roman *Zlatna vuga*, 1998; Zvonimir Bartolić biografsko-povijesni roman *Majka Katarina*. Među suvremenim hrvatskim piscima, Vladimir Stojšavljević napisao je radiodramu o uroti i sudbini urotnikā, o njihovim političkim snovima i razočaranjima (*Kronika nestajanja*). Igor Kuljerić komponirao je operu o nesretnoj sudbini Ane Katarine Zrinske, ali ona je ostala nedovršena.

Sigetska bitka ušla je i u likovnu umjetnost. Prikazana je na brojnim bakrorezima, neposredno nakon pada Sigeta, a portret hrvatskoga bana Nikole širio se cijelom Europom. U drugoj polovini 19. stoljeća veliku su popularnost doživjele oleografije Ferde Quiquereza i posebice njegov *Juriš Nikole Zrinskoga iz Sigeta*. I njegov učenik Oton Iveković na brojnim je slikama i reprodukcijama prikazao i Nikolu Sigetskoga i njegov juriš iz Sigeta, a veliku popularnost doživjele su i slike s prikazima posljednjih Zrinskih i Frankopana: oproštaj bana Petra i Frana Krste Frankopana u tamnici, rastanak Ane Katarine i njezina brata i supruga u dvorištu čakovečkoga dvorca pred njihov odlazak u Beč. Češki slikar Alfons Mucha u ciklusu *Slavenska epopeja* izradio je 1914. golemu sliku *Obrana Sigeta protiv Turaka Nikole Zrinskoga*.

Sigetska tema prisutna je već četiri i pol stoljeća – skoro pola tisućljeća – u hrvatskoj književnosti i kulturi. Ukoriijenjena je u hrvatskoglagoljskoj književnosti prvim pisanim svjedočanstvom, prisutna je živo i plodno u kasnoj renesansi kao i u manirizmu, bila je lijepo prihvaćena u baroku, prešla je u prosvjetiteljstvo, a bila je i u temeljima hrvatske nacionalne integracije, u 19. stoljeću. Izoštravala je spoznaje o biti slobode i samožrtvovanja u 20. stoljeću. U sebi je nosila poruke obrane domovine, kulturnoga identiteta, osobne i narodne slobode te

Alfons Mucha, *Obrana Sigeta protiv Turaka Nikole Zrinskoga*, 1914.

je svako povijesno vrijeme u njoj moglo naći klice za svoju identifikaciju s dobrom i napretkom, u domovini, Europi i svijetu.

U hrvatskoj povijesti značenje Sigetske bitke (1556) može se usporediti samo s bitkom za Vukovar (1991). Turska opsada trajala je mjesec dana: grad je pretvoren u prah i pepeo, branitelji su hrabro izginuli, ali slomila se i strašna vojna snaga okupatora i nije se više oporavila. Bitka za Vukovar trajala je tri mjeseca, golema snaga jugoslavenske (zapravo srpske) vojske okomila se na grad koji im je bio na putu osvajanja i pokoravanja Hrvatske. Hrabri branitelji, pristigli iz cijele domovine Hrvatske, odupirali su se te je snaga treće po jačini europske vojske, tzv. Jugoslovenske narodne armije, potpomognuta paravojnim jedinicama iz cijele Srbije, ali, nažalost, i iz Hrvatske, srušila i spalila do temelja grad na Dunavu, pobila branitelje, iz grada otjerala hrvatsko žiteljstvo, ali se ta snaga u sebi urušila, demoralizirala, propala i vojno i ljudski. Stara je hrvatska poslovice: »Svaka sila za vremena!« Hrvati su svi konačno shvatili, nakon Vukovara, značenje znamenitih Gundulićevih riječi:

O lijepa, o draga, o slatka slobodo!
Dar u kom sva blaga višnji nam Bog je dô,
Uzroče istini od naše sve slave
uresu jedini od ove Dubrave,
sva srebra, sva zlata, svi ljudski životi
ne mogu bit plata tvôj čistoj ljepoti!

Literatura

- Batušić, Nikola, »Zrinski i Frankopan u hrvatskoj drami«, »Umjetnost riječi«, 1993.
- Bogišić, Baltazar, *Acta coniurationem Petri a Zrinio et Francisci de Frankopan nec non Francisci Nadasy illustrantia (1663-1671)*, MSHSM 19, Zagreb 1888.
- Bogišić, Rafo, »Trublja slovinska Vladislava Menčetića«, *Zbornik o sigetskoj epopeji*, Zadar 1986, str. 155(57)-164(66).
- Bogišić, Rafo, »Zrinski i Frankopani u hrvatskoj književnosti«, »Forum«, 1997, br. 1-2.
- Bratulić, Josip, »Posljednji Zrinski i Frankopani pjesnici – mučenici«, »Svjetlo«, Karlovac 1991, br. 2.
- Bratulić, Josip, »Matija Mesić i kult Zrinskih i Frankopana«, u zborniku *Matija Mesić, prvi rektor Sveučilišta u Zagrebu*, Zagreb 1997, str. 39-46.
- Bratulić, Josip, »Nikola Zrinski, hrvatski ban i njegova knjižnica«, »Vijenac«, 11. prosinca 2014, br. 542-543.
- Bratulić, Josip, »Sigetska epopeja u hrvatskoj književnosti«, predgovor knjizi *Nikola Šubić Zrinski u hrvatskom stihu*, DHK, Zagreb 2016, str. I-XXVIII.
- Buconjić, Nikola (Nine), *Grof Petar Zrinski i knez Fran Krsto Frankopan*, Na-predak, Sarajevo, s. a. [1926].
- Croato-Hungarica. Uz 900 godina hrvatsko-mađarskih povijesnih veza*, Zagreb 2002.
- Črnko, Ferenc, *Povijest Segeta grada, s dodatkom narodnih pjesama o podsje-danju Segeta*, prir. Ante Šimčik, Zagreb, nije datirano. [1931.]
- Črnja, Zvane, *Kulturna povijest Hrvatske. Eseji i panorame*, Rijeka 2¹978, pog-lavlje »Magnati o obiteljima Zrinskih i Frankopana«, str. 121-145.
- Damjanov, Jadranka, *Zrinski i Europa I-II*, Zagreb 2000, 2003.

- Gorupić, Stjepan, »Posljednji Zrinski i Frankopani«, »Jeronimsko svjetlo«, 39, Zagreb 1940.
- Hajnal, Martin, »Estetička vrijednost *Zrinijade*«, »Nastavni vjesnik«, 1907, sv. 15.
- Hammer, Joseph, *Historija Turskog i Osmanskog Carstva*, preveo Nerkez Smailagić, I-III, Zagreb 1979; o Sulejmanu I, str. 340–536.
- Horvat, Rudolf, *Pripovijesti iz hrvatske povijesti*. Četvrti dio (poglavlja: 39–57), Zagreb 1902.
- Hranjec, Stjepan, »Zrinski i Frankopan kao književna tema«, u zborniku *Politička i društvena djelatnost Zrinskih i Frankopana u Hrvatskoj*, Čakovec 2011. Skraćeno u *Hrvatskom kajkavskom kalendaru*, 2016.
- Iveković, Franjo, »Hrvatska 'Zrinijada' prema mađarskoj«, »Književnik«, s. III, Zagreb 1866.
- Jagić, Vatroslav, »Adrianskoga mora Sirena: hrvatski epos XVII. vieka«, »Književnik«, s. III, Zagreb 1866.
- »Kaj«, 9/1971. Broj posvećen uroti zrinsko-frankopanskoj; prilozi J. Šidaka, L. Šabana, S. Batušića, J. Adamčeka, J. Vončine, Ž. Jiroušeka, Đ. Novalića, str. 1–95.
- Kekez, Josip, »Sigetska bitka u usmenoj književnosti i usmena književnost u sigetskoj epopeji od Karnarutića do Vitezovića«, *Zbornik o sigetskoj epopeji*, Zadar 1986, str. 165(67)–181(83).
- Klanciczay, Tibor, *Zríny Miklós*. Katonai kiadó, Budapest 1954.
- Klanciczay, Tibor, *Zríny énekek*. Katonai kiadó, Budapest 1956.
- Kolumbić, Nikica, »Sigetska epopeja od manirizma do kasnog baroka«, *Zbornik o sigetskoj epopeji*, Zadar 1986, str. 99–112.
- Kravar, Zoran, *Das Barok in der kroatischen Literatur*, Köln – Weimar – Wien 1991.
- Kukuljević Sakcinski Ivan, *Književnici u Hrvatah iz prve polovine XVII. vieka s ove strane Velebita*, Zagreb 1869. O Petru Zrinskom str. 62–75; o Nikoli Zrinskom str. 266–297. Ocjenu Nikolina književnog rada napisao je Ivan Mažuranić.
- Lóköcs István, *Zrínyi eposának horvát epikai előzményei*, Debrecen 1997.
- Lopašić, Radoslav, »Petar grof Zrinji i Franje grof Frankopan«, »Leptir, zabavnik za godinu 1861«, uredio Ljudevit Vukotinović, troškom K. Stojšića, str. 111–170.
- Matagić, Zvonimir, »Nikola Šubić Zrinski i Sigetska bitka u književnosti, umjetnosti i politici«, »Riječka revija«, 1966, br. 10, str. 906–918.
- Matić, Tomo, »Predgovor« knjizi P. Zrinskoga, *Adrijanskoga mora sirena*, SPH, 32, Zagreb 1957.

- Matić, Tomo, »Urota Petra Zrinskoga i Frana Krste Frankopana u prigodnim hrvatskim pjesmama njihova doba«, »Građa za povijest književnosti hrvatske«, 28, Zagreb 1962.
- Mažuran, Ive, *Hrvati i Osmansko Carstvo*, Zagreb 1998, str. 57–139.
- Mažuranić, Božidar, *Toledski Alcazar i Siget*, Zagreb 1932.
- Mesić, Matija, *Život Nikole Zrinskoga, sigetskoga junaka*, Troškom Matice ilirske, Zagreb 1866.
- Mijatović, Anđelko, *Zrinsko-frankopanska urota*, Zagreb 1992.
- Mijatović, Anđelko, *Obrana Sigeta. O 420. obljetnici (1566–1986)*, Split 1987, Zagreb 2010.
- Nehajev, Milutin, »Zrinski-Frankopan«, »Djela«, XIII, 1945.
- Nikola Šubić Zrinski u hrvatskom stihu, prir. Josip Bratulić, Vladimir Lončarević, Božidar Petrač (gl. ur.), Društvo hrvatskih književnika, Zagreb 2016.
- Nikola Šubić Zrinski i sigetska bitka [katalog] u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu u povodu 450. obljetnice, uredio Ivan Kesić, Zagreb 2016.
- Novalić, Đuro, *Mađarska i hrvatska »Zrinijada«*, Zagreb 1967.
- Opsada Sigeta I–III*, s tekstovima F. Črnka, B. Karnarutića i Pavla R. Vitezovića, Zagreb 1971.
- Pavličić, Pavao, »Čitanje *Obside sigecke* Petra Zrinskoga«, »Forum«, 10–12, 2004.
- Pavličić, Pavao, *Barokni pakao*, Zagreb 2003.
- Pjesmarica Ane Katarine Zrinske*, predgovor i prijepis tekstova Josip Bratulić, Zagreb 2015.
- Posljednji Zrinski i Frankopani*, Uspomeni hrvatskih mučenika Matica hrvatska, 1908; posebice opsežne studije Ferde Šišića, »Posljednji Zrinski i Frankopani na braniku domovine«, str. 9–124; Rudolfa Horvata, »Zator Zrinskih i Frankopana«, str. 125–170; Cherubina Šegvića i Ferde Rožića, »Neotehta baština«, str. 171–240.
- Povijest obitelji Zrinski*, zbornik, Matica hrvatska, Zagreb 2007.
- Pupačić, Josip, »Život i djelo Petra Zrinskoga«, »Kolo«, 9–10/1967.
- Rački, Franjo, »Ban Petar Zrinski i knez Frane Krsto Frankopan na stratištu«, »Vienac«, 1871, br. 17.
- Rački, Franjo, *Isprave o urota bana P. Zrinskoga i kneza Fr. Frankopana*, Zagreb 1873.
- Schneider, Marijana, »Zrinski i Frankopani u likovnoj umjetnosti«, *Historijski zbornik*, 25–26/1972–73, str. 251–271.
- Sigetska epopeja. Od Karnarutića do Vitezovića (1584–1684)*, zbornik, odg. ur. Nikica Kolumbić, Zadar 1986.

- Sigetski boj u hrvatskoj epici*, prir. Ivan Pranjić, Ogranak Matice hrvatske u Čakovcu, Čakovec 2016.
- Susreti dviju kultura. Obitelj Zrinski u hrvatskoj i mađarskoj povijesti*, zbornik, Matica hrvatska, Zagreb 2012.
- Šidak, Jaroslav, »Urota zrinsko-frankopanska kao problem znanstvenog istraživanja«, »Kaj«, br. 9, 1971. (Cijeli je broj časopisa posvećen Zrinscima i Frankopanima.)
- Šišić, Ferdo, *Zavjera zrinsko-frankopanska (1664–1671)*, Zagreb 1926.
- Škrivanić, Gavro, »Turski pohod na Siget 1566«, »Vesnik Vojnog muzeja JNA«, Beograd 1957, 4, str. 185–214.
- Šrepel, Milivoj, »Sigetski junak u povijesti hrvatskog pjesništva«, »Rad JAZU«, 148, Zagreb 1902.
- Švigelj, Dionizije, »Marko Stančić Horvat, u svome vremenu i hrvatskoj povijesti i književnosti«, Radovi centra za znanstveni rad Vinkovci, 2, 1973, str. 251–305.
- Vaupotić, Miroslav, »Sigetski junak u novijoj hrvatskoj književnosti«, »Revija«, Osijek 1969, br. 2; i u njegovoj knjizi *Tragom tradicije*, Zagreb 2002.
- Vaupotić, Miroslav, »Zrinsko-frankopanska urota u hrvatskoj dramskoj književnosti«, »Radovi Zavoda za slavensku filologiju«, sv. 13, Zagreb 1972; i u knjizi *Tragom tradicije*, Zagreb 2002.
- Vončina, Josip, »Jezični razvoj ozaljskoga kruga«, »Forum«, br. 7–8, 1972.
- Vončina, Josip, predgovor knjizi *Zrinski, Frankopan, Vitezović, Izabrana djela*, PSHK 17, Zagreb 1976.
- Zrinski i Frankopani*, Knjižnica za mladež, zbornik kraćih priloga; M. Mayer, »Hrvatski mučenici Petar Zrinski i Franjo Krsto Frankopan«, Osijek, s. a.
- Zrinyi, grof Miklós, *Válogatott Munkái, Szigeti veszedelem*, prir. Négyesy László, Budapest, s. a.
- Zrinyi Nikolaus, Graf, *Der Fall von Sziget / Obsidio Sigetiana*, übersetzt von Arpad Guiteaume, Einleitung von Arpad Markó, Officina Budapest 1944.
- Zrinjska zviezda*. Tristoljetnik sigetskim junakom. Svezak II, Zagreb 1866. Dru-ga naslovnica: *Sievak Zrinske zviezde*. Pjesme na tristogodišnjicu.
- Županović, Lovro, »Odjek bitke kod Sigeta u hrvatskoj glazbi«, »Kolo«, br. 9, 1971, str. 166–170.